

Moduuli 2: Toimintaympäristön analyysi

Edellisessä moduulissa tarkastelimme opistonne tilannetta SWOT-analyysin avulla. Nyt laajennamme katsettamme ympäröivään maailmaan, joka jatkuvasti muovaa opiston toimintamahdollisuuksia, haasteita ja tarpeita. Tämä on toimintaympäristön analyysin ydin: auttaa hahmottamaan, millaisessa kontekstissa opisto toimii nyt ja millaisiin muutoksiin sen kannattaa varautua tulevaisuudessa.

Toimintaympäristöön vaikuttavat lukuisat tekijät: poliittiset päätökset, teknologian kehitys, väestörakenteen muutokset, arvomaailmojen siirtymät, ympäristöhaasteet ja monet muut. Kun näitä ilmiöitä ymmärretään paremmin, voidaan tehdä kestävämpiä ja tietoisempia päätöksiä opiston suunnasta – oli kyse sitten kurssitarjonnasta, kumppanuuksista tai strategisista linjauksista.

Tässä moduulissa tutustumme kahteen lähestymistapaan toimintaympäristön analysoimiseksi:

1. PESTEVA-analyysi – käytännönläheinen ja selkeä työkalu ulkoisten muutostekijöiden jäsentämiseen eri kategorioihin (poliittinen, taloudellinen, sosiaalinen, teknologinen, ekologinen, arvopohjainen).
2. Delfoi-menetelmä – asiantuntijoiden näkemyksiin perustuva tapa kartoittaa tulevaisuuden kehityskulkuja, jota hyödynnettiin tämän kurssin taustalla osana hanketta.

Moduulin aikana pääsette ensin tarkastelemaan hankkeessa kerättyä asiantuntijatietoa ja sen jälkeen rakentamaan omaa analyysiänne hyödyntäen PESTEVA-viitekehystä. Työskentely auttaa syventämään ymmärrystä siitä, millaisessa muutoksessa kansalaisopistot toimivat – ja miten oma opistonne voisi vastata muutokseen.

Delfoi-menetelmä

Hankkeessa hyödynnettiin Delfoi-menetelmää toimintaympäristöihin liittyvän asiantuntijatiedon keräämisessä. Delfoi-menetelmä on strukturoitu tapa kerätä asiantuntijoiden mielipiteitä ja näkemyksiä tutkittavasta aiheesta – tässä tapauksessa tulevaisuuden kehityskuluista ja epävarmuustekijöistä.

Menetelmässä asiantuntijat arvioivat ja kommentoivat anonymiteetin suojaamina väittämiä tai kysymyksiä, joita analysoidaan peräkkäisissä kyselykierroksissa. Hankkeen Delfoi-kyselyyn vastasivat kahden kierroksen aikana kansalaisopistojen eri sidosryhmien edustajia, kuten opistojen henkilöstöä, asiakkaita ja kumppaneita. Kyselyt toteutettiin edelphi.org -ympäristössä, mikä mahdollisti vastausten keräämisen ja analysoinnin digitaalisesti.

Delfoi-menetelmä on parhaimmillaan hyvin laaja-alainen tapa kerätä asiantuntijatasen tietoa monenlaisista näkökulmista. Delfoi-kyselyn toteuttaminen vaatii kuitenkin paljon resursseja, ja siksi hyödynnämme tässä verkkokurssissa toimintaympäristön analyysiin PESTEV-menetelmää sen pedagogisen selkeyden ja tehokkuuden vuoksi. Voit halutessasi perehtyä hankkeen Delfoi-kyselyn tuloksiin tämän moduulin lisätiedostojen avulla.

Keskeiset muutostekijät

Moduulissa hyödynnettävä PESTEV-analyysi tarjoaa systemaattisen rungon toimintaympäristöjen jäsentämiseen ja keskustelun tueksi. Se auttaa teitä syventämään edellisessä moduulissa luotua kokonaiskuvaa siitä, millaisessa ympäristössä opistonne toimii nyt – ja mihin suuntaan tämä ympäristö on mahdollisesti kehittymässä. Analyysin tavoitteena ei ole ennustaa tulevaisuutta tarkasti, vaan avata tilaa keskustelulle ja yhteiselle pohdinnalle: mitkä tekijät voivat vaikuttaa opistomme toimintaan lähivuosina? Mitä mahdollisuuksia voimme hyödyntää, ja mihin riskeihin meidän tulisi varautua?

Toimintaympäristön muutostekijät jaetaan yleensä seuraaviin luokkiin:

- **Megatrendit:** Laajat, globaalit ja hitaasti muuttuvat kehityskulut. Esimerkiksi:
 - Digitalisaatio ja etä- sekä hybridiopetuksen yleistyminen
 - Väestön ikääntyminen ja elinikäinen oppiminen
 - Ilmastonmuutos ja kestävä kehityksen vaatimukset
 - Mielenterveyskriisi
- **Trendit:** Lyhytkestoisemmat ja usein alueelliset muutokset, jotka voivat vaikuttaa toimintaan. Esimerkiksi:
 - Paikallisen väestörakenteen muutokset ja vaikutus opiskelijoiden määrään
 - Kansalaisopistojen rahoituksen muutokset (esim. valtionavustusten leikkaukset)

- Hyvinvoinnin ja osallisuuden korostuminen yhteiskunnallisessa keskustelussa
- **Epävarmuudet:** Tekijät, joiden tulevaa kehitystä on vaikea ennustaa. Esimerkiksi:
 - Vapaan sivistystyön valtionrahoituksen tulevaisuus ja vakaus
 - Opiskelijoiden kysynnän ennakoimattomat muutokset (esim. kiinnostuksen kohteet)
 - Kunta- ja aluetason koulutusstrategioiden mahdolliset muutokset
- **Heikot signaalit:** Varhaiset, epämääräiset viitteet mahdollisista tulevista ilmiöistä. Esimerkiksi:
 - Kasvava kiinnostus mikro- ja lyhytkursseja kohtaan
 - Alueellisten yhteistyömallien yleistymisen opetuksessa
 - Oppimisen ja hyvinvoinnin yhdistävät uudet pedagogiset ratkaisut
- **Villit kortit/Mustat joutsenet:** Harvinaiset, mutta vaikutukseltaan suuret ja yllättävät tapahtumat. Esimerkiksi:
 - Uusi pandemia tai muu laajamittainen yhteiskunnallinen kriisi
 - Äkilliset poliittiset päätökset, jotka vaikuttavat vapaan sivistystyön resursointiin
 - Yllättävä teknologinen läpimurto, joka muuttaa opetuksen toteuttamistapoja radikaalisti